

WOJCIECH KOSMOWSKI

Centralna Diakonia Liturgiczna Ruchu Światło-Życie

**Formacja i posługa ceremoniarzy
posługujących w innych niż główne celebracjach
Światowych Dni Młodzieży
Polskie doświadczenia**

1. Wstęp

To opracowanie stanowi kolejny element dyskusji rozpoczętej podczas zebrania duszpasterzy służby liturgicznej w Licheniu w 2013 r. Dyskusja ta była kontynuowana w czasie dorocznych spotkań duszpasterzy, podczas rekolekcji – w różnych gremiach, także związanych z Ruchem Światło-Życie. Na pewnym etapie tych dyskusji pojawił się pomysł, by Episkopat przyjął dokument w formie instrukcji czy wskazań na temat przygotowania liturgii w czasie ŚDM¹. Przeważała jednak koncepcja, by wszelkie uwagi kierować przede wszystkim do ceremoniarzy. Materiały na ten temat zostały opublikowane także w Internecie – na stronie „Ceremoniarze katechez”².

Sprawowanie liturgii dla młodzieży z całego świata, która przybędzie do Polski, było prawdopodobnie największym wyzwaniem liturgicznym w całych dziejach naszego kraju. W każdej diecezji, łącznie w ponad 1000 parafii, w świątyniach i w innych miejscach były sprawowane różne celebracje. Osobom odpowiedzialnym za przygotowanie liturgii we wszystkich tych miejscach nie chodziło o to, by zrobić to „jakoś”, ale by uczynić to w sposób jak najbardziej efektywny ze strony duszpasterskiej. Zaangażowano w tym celu tysiące osób, by koordynować ich zaangażowanie w przygotowanie liturgii na podstawie wskazania Kościoła po-

¹ Projekt instrukcji: http://www.oaza.pl/cdl/download/DLA_POSLUGUJACYCH/SDM/projekt_Instrukcji_EP-liturgia_SDM2016.pdf (27.04.2018).

² <http://www.oaza.pl/cdl/download/MULTIMEDIA/Prezentacje/ZDSL-68-prezentacjaWK.pdf> (27.04.2018).

wszechnego i wypracowane w polskim Kościele praktyki. Szczególnie dotyczyło to osób podejmujących rozmaite funkcje podczas głównych celebracji.

W wielu diecezjach w Polsce funkcja ceremoniarza jest otoczona troską duszpasterską, są organizowane kursy i rekolekcje, dni skupienia. Publikowane strony z listą absolwentów kursów ceremoniarzy wskazują, że tysiące osób odbyło taką formację³. Zwraca uwagę także inicjatywa zorganizowania I Ogólnopolskiego Forum Ceremoniarzy Wyższych Diecezjalnych Seminariów Duchownych⁴, które odbyło się 2–4 marca 2018 r. w Poznaniu⁵.

Zadaniem ceremoniarzy jest zapewnienie piękna, prostoty i porządku celebracji liturgicznej. Zadanie to wykonują, mając na względzie przede wszystkim aspekt duszpasterski. Powinni zatem być znawcami nie tylko liturgii, jej historii, znaczenia (CLPB⁶ 34), praw i przepisów, ale także kwestii duszpasterskich – tak by prowadzić wiernych do owocnego uczestnictwa w liturgii, a także dbać o to, by obrzędy odznaczały się pięknem. Troska o sprawowanie liturgii powinna uwzględniać jednakowo konieczność zachowania zasad celebracji w zakresie ich ducha oraz poszanowania tradycji Kościoła, które są pożądane z duszpasterskiego punktu widzenia (CLBP 34).

Do zadań mistrza ceremonii należy uzgodnienie z odpowiedzialnymi za śpiew, pozostałymi posługującymi i celebransami tego, co mają czynić i mówić. W czasie samej celebracji powinni pełnić swoją funkcję z największą dyskrecją. W szczególności nie powinni wypowiadać słów zbyt technicznych, zajmować miejsc lub pełnić zadań diakonów. Powinni wszystko czynić pobożnie, cierpliwie i starannie (CLPB 35). Ceremoniarze są zatem pierwszą grupą odpowiedzialnych za celebracje i na nich spoczywa szczególna odpowiedzialność. W związku z tym grono ceremoniarzy jest pierwszym adresatem tego opracowania. Ponadto jego adresatem są celebransi, bo ceremoniarze powinni wykonywać swoją posługę w ścisłym kontakcie z kapłanami. Muszą oni mówić jednym głosem, stosować te same wymagania i nie podważać swoich kompetencji wobec innych osób zaangażowanych w przygoto-

³ Białystok – kurs lektora i ceremoniarza: <http://archibial.pl/ogloszenia/1696-kurs-lektora-i-ceremoniarza/> (27.04.2018); Kraków – kurs ceremoniarza parafialnego: <http://krakow.oaza.pl/o-ruchu/diakonia-formacji-animatorów/1232-2/> (27.04.2018); Przemyśl: <http://przemyska.pl/lso-ceremoniarze/> (27.04.2018); Toruń: <http://knc-torun.pl/ceremoniarz/> (27.04.2018); Tarnów 2003–2017 (lista): http://www.lso.tarnow.pl/index.php?option=com_content&view=category&id=29&Itemid=161 (27.04.2018).

⁴ <http://www.ministranci.archpoznan.pl/ogolnopolskie-forum-ceremoniarzy/> (27.04.2018).

⁵ <https://teologia.amu.edu.pl/dla-studenta/content-wt-student/348815-i-ogolnopolskie-forum-ceremoniarzy-wyzszych-diecezjalnych-seminariow-duchownych> (27.04.2018).

⁶ *Ceremoniał liturgicznej posługi biskupów. Odnowiony zgodnie z postanowieniem świętego Soboru Watykańskiego II, wydany z upoważnienia papieża Jana Pawła II, dostosowany do zwyczajów diecezji polskich.* Wyd. wzorcowe, Katowice 2013.

wanie liturgii. Nie powinny zdarzać się sytuacje, że ceremoniarz mówi jedno, a celebrans – coś wręcz przeciwnego.

2. Wizja celu i wizja drogi

Sakramenty wywoływać mogą w życiu wiernych liczne skutki. Poprzez umiejętne działania duszpasterskie można je pomnożyć. Przez te działania należy rozumieć także i te, które prowadzą do lepszego przygotowania liturgii. Sakramenty bowiem wywierają następujące skutki duchowe:

- przekształcają życie doczesne i świeckie na święte i zbawcze,
- dają wzrost wiary,
- budują Mistyczne Ciało Chrystusa,
- budują kult publiczny,
- usposabiają do owocnego przyjmowania wszelkiej łaski,
- są szczególnym wzywaniem Ducha Świętego nad całym życiem,
- jako obrzędy, symbole i słowa mają wartości nauczające i wychowawcze⁷.

Skutki sakramentów są nie tylko nadprzyrodzone i zbawcze, ale także naturalne i doczesne. Dokonują się one tak w życiu indywidualnym, jak i zbiorowym:

- stanowią widzialny kerygmat chrześcijaństwa,
- oznaczają i określają w sposób widzialny konkretnych ludzi w ich roli eklezyjalnej,
- wskazują na miejsca poszukiwania zbawienia, budzą religijną uwagę i świadomość,
- nawiązują świadomościowy kontakt anamnetyczny, kommemoratywny i wspomnieniowy z Chrystusem i Jego czynami,
- unaoczniają odkupienie,
- dają pewność i argumentację co do miejsca i czasu chrześcijanina na jego drodze,
- zaświadczały coś z charakteru kontaktu z Chrystusem,
- pobudzają do naśladowania Chrystusa (czynów i życia, wzywają też do ofiarowania),
- ustanawiają Chrystusa jako normę myślenia i działania (*norma vitae et historiae*),
- tworzą widzialny znak wcielenia (*signum institutionale*),
- ukazują eschatyczny charakter zbawienia (*signum eschaticum*),

⁷ C. BARTNIK, *Dogmatyka katolicka*, t. II, Lublin 2012, s. 636–638.

- mają funkcje językowe, moralne, psychologiczne i codzienne (np. ulga psychiczna po spowiedzi, błogość po przyjęciu Najświętszego Sakramentu, poczucie mocy przysięgi małżeńskiej, ulga chorego po przyjęciu sakramentu, znaki pokoju, miłości, pociechy, poczucia sensu życia).

Na początku należy wskazać, jaki jest cel przygotowań. Najogólniej chodzi o to, by w każdym miejscu, w którym będzie sprawowana liturgia, była ona przygotowana i celebrowana w sposób zgodny z przepisami Kościoła, z wykorzystaniem możliwości, które dają przepisy liturgiczne, a jednocześnie by skuteczność duszpasterska była możliwie największa i wierni uczestniczyli w niej świadomie, czynnie i owocnie (KL 11)⁸.

Główne ogólne zasady, które znajdują zastosowanie w liturgicznych przygotowaniach to:

- formacja do tego, by wierni z radością służyli ludowi Bożemu, ilekroć się ich zaprasza do pełnienia jakichś posługi lub funkcji liturgicznej (OWMR⁹ 97),
- rozdzielanie funkcji liturgicznych pomiędzy posługujących, staranie się, by jedna osoba nie pełniła, kilku funkcji, gdy inne osoby mogą je wypełniać (OWMR 109),
- dbanie o piękno celebracji (CLPB 34),
- takie przygotowywanie obrzędów, by odznaczały się szlachetną prostotą, bez niepotrzebnych powtórzeń (KL 34),
- zgodne współdziałanie w przygotowaniu liturgii (OWMR 111),
- staranna koordynacja, by nie zdarzały się rzeczy nieprzewidziane (OWMR 352).

Jakie ogólne zasady przygotowania liturgii powinny być przyjęte? Zależy to od celów duszpasterskich szczegółowych i ogólnych, jakie postawi zarówno Komitet Organizacyjny, jak i kraju, w którym odbywają się ŚDM. Od tych priorytetów zależą skutki tego wydarzenia, a także w znacznej mierze – kierunek przygotowań.

Wskazany jest maksymalizm, by to dzieło zostawiło trwały ślad w sercach wszystkich uczestników ŚDM, zwłaszcza tych, którzy będą pełnili funkcje liturgiczne. Warto pamiętać, że sama liturgia ma potencjał ewangelizacyjny, moc przyciągającą. Wybiórcze traktowanie postulatów dotyczących zasad przygotowania liturgii przekreśla szansę na osiągnięcie większych celów, takich jak np. aktywizacja młodych do różnych posług na rzecz Kościoła i bliźnich, wzrost odpowiedzialności, zwiększenie

⁸ SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Konstytucja o liturgii świętej „Sacrosanctum Concilium”*, 1963.

⁹ *Ogólne wprowadzenie do Mszału rzymskiego z trzeciego wydania Mszału Rzymskiego*. Rzym 2002, Poznań 2004.

świadomości ważności liturgii, jej roli w życiu, pogłębienie duchowości liturgicznej, bardziej świadome, pełne, owocne, czynne uczestnictwo w niej.

Przygotowanie do Świątowych Dni Młodzieży to nie tylko działania podejmowane bezpośrednio z myślą o tym wydarzeniu. Warto przyjrzeć się temu, jak jest przygotowywana liturgia w diecezjach i parafiach. Ponadto – jak jest przygotowywana służba liturgiczna, jakie są rekolekcje, np. coroczne dla nadzwyczajnych szafarzy Komunii Świętej. Podczas formacji różnych grup posługujących w liturgii można włączać elementy przygotowania do posługiwania w dużych zgromadzeniach.

Współpraca z innymi osobami w dziedzinie liturgii powinna dokonywać się z szacunkiem i miłością, dla wspólnego dobra. Dotykamy tu bowiem najświętszych tajemnic naszej wiary. Szkoda byłoby, gdyby się to dokonywało wśród waśni i sporów. Nie należy innych krytykować czy atakować – raczej nastawiać się na współpracę we wspólnym dziele. Samo mówienie o liturgii także powinno odznaczać się należnym szacunkiem, bez uproszczeń i kolokwializmów¹⁰.

W poniższej tabeli wskazano model współpracy poszczególnych posługujących przy przygotowywaniu liturgii. Stanowi ona bowiem *leitos ergon* – dzieło wspólne.

Tab. 1. Współpraca posługujących w liturgii Mszy św.: kto, z kim i w jakim dziele powinien współpracować

Posługujący	Z kim i w jakim dziele powinien współpracować	
turyferariusz i nawikulariusz	ceremoniarz	porządek i droga procesji (wejścia, na Ewangelię), zajmowanie miejsc w prezbiterium
	zakrystian	jakiej kadzielnicy, łódki i kadzidła oraz węgielków użyć, gdzie można je rozpaścić, jak zgasić?
	diakon (albo kapłan) proklamujący Ewangelię	przećwiczenie sposobu procesji na Ewangelię
	diakon posługujący przy ołtarzu	czy będzie okadzał Najświętsze Postacie w czasie Podniesienia?

¹⁰ Ciekawym przyczynkiem do tych rozważań może być analiza blogów, forów liturgicznych, list dyskusyjnych. Przykładowo: na *Facebooku* utworzono m.in. takie listy, jak: „Przeciw nadużyciom liturgicznym”, „Pasjonaci liturgii Kościoła Świętego”, „Jak będzie przy ołtarzu? – sekcja służby liturgicznej”.

turyferariusz i nawikulariusz	diakoni (albo prezbiterzy koncelebransi)	uzgodnienie sposobu przekazywania ka- dzielnicy głównemu celebransowi i sposobu okadzenia ołtarza
	ministranci świa- tła	przećwiczenie i omówienie sposobu proce- sji wejścia i na Ewangelię
ministrant krzyża	ceremoniarz	porządek i droga procesji wejścia oraz spo- sób wyjścia do zakrystii
	zakrystian	jakiego krzyża użyć, gdzie go postawić po procesji?
	ministranci świa- tła	ustawienie w procesjach, droga procesji, ustalenie kto daje znak do zatrzymania, ruszenia, zwrotów, itd.
ministrant światła	ceremoniarz	porządek i droga procesji wejścia oraz spo- sób wyjścia do zakrystii
	zakrystian	jakich świeczników użyć?
	turyferariusz i na- wikulariusz	przećwiczenie i omówienie sposobu proce- sji wejścia i na Ewangelię
	diakon	przećwiczenie i omówienie sposobu proce- sji na Ewangelię
	ministrant krzyża	ustawienie w procesjach, droga procesji, ustalenie, kto daje znak do zatrzymania, ruszenia, zwrotów, itd.
ministranci ołtarza	ceremoniarz	sposób posługiwania, ewentualne dodatko- we przedmioty do przyniesienia, np. dodat- kowy lawaterz, <i>vascula</i>
	diakon	sposób posługiwania w czasie przygotowa- nia darów
	zakrystian	niezbędne przedmioty do sprawowania liturgii (jaki kielich, patenę zanieść?)
	służba darów	pomoc w przygotowaniu stolika na dary i w zanieśieniu tam niezbędnych przedmio- tów (chleb, wino, woda), także obrusa
komentator	ceremoniarz	w jakich momentach liturgii jest prze- widziany komentarz, co należy w nim uwzględnić?
	zakrystian	przygotowanie mikrofonu
	schola	sposób korzystania z mikrofonu (jeśli jest używany wspólnie)

służba darów	ceremoniarz	jakie dary mają być niesione w procesji i w jakim porządku?
	ministranci ołtarza	sposób przygotowania darów
	zakrystian	przekazuje dary ołtarza

Wszyscy pełniący funkcje parami, a zatem turyferariusz i nawikulariusz, ministranci światła i ołtarza, powinni współpracować ze sobą, ustalając, jak podchodzą do pełnienia funkcji, jak odchodzą – by zachować zasadę szlachetnego piękna, np. poprzez symetryczne ustawienie, oraz porządku i prostoty. Jeden z nich powinien być prowadzącym, a drugi powinien się stosować do jego gestów czy szerzej – do jego sposobu wypełniania funkcji. Warto wcześniej ustalić kto jest np. turyferariuszem, kto nawikulariuszem, kto podaje wino, kto wodę, kto służy do *lavabo*, mając wodę i tackę, kto ma ręczniczek do *lavabo*.

3. Wizja drogi

Refleksja nad przygotowaniem liturgii w czasie ŚDM to długi proces. Planując go, warto pomyśleć o stworzeniu założeń programowych, następnie o opracowaniu szczegółowego harmonogramu wraz z monitorowaniem różnych etapów jego realizacji. Warto w nim uwzględnić zadania kluczowe, takie jak: przygotowanie odpowiedzialnych – kapłanów, animatorów, przewodników scholi, ceremoniarzy – i wprowadzenie chętnych wiernych do pełnienia funkcji liturgicznych (Eucharystia i inne celebracje). Odpowiednio przygotowanych zespołów liturgicznych powinno być przynajmniej tyle, ile miejsc celebracji. Na każdym etapie realizacji należy szybko reagować na pojawiające się trudności i szukać optymalnych rozwiązań.

W realizacji tego projektu, a właściwie już na etapie planowania, warto nawiązywać do wcześniejszych doświadczeń. Jak już wcześniej wspomniano, przy organizacji ostatnich ŚDM w Krakowie pierwsze rozważania dotyczące przygotowania liturgii miały miejsce w listopadzie 2013 r. podczas 65. Zebrania Duszpasterzy Służby Liturgicznej w Licheniu.

Tab. 2. Etapy przygotowań ceremoniarzy do posługi podczas ŚDM w Krakowie w 2016 r.

Data	Opis
XI 2013	65. Zebranie duszpasterzy służby liturgicznej, liceń, dom pielgrzyma „Arka” – pierwszy głos w dyskusji
II 2014	Kongregacja Odpowiedzialnych Ruchu Światło-Życie, Częstochowa – dyskusja, opracowanie wstępnych materiałów
XI 2014	66. ZDSL, Liceń, Dom Pielgrzyma „Arka” – liturgia w czasie Świątowych Dni Młodzieży w 2016 r. w Krakowie: ks. dr Stanisław Mieszczak SCJ <i>Celebracje liturgiczne w czasie Świątowych Dni Młodzieży – zasady ogólne</i> ; dr Wojciech Kosmowski: <i>Sprawozdanie z rekolekcji diakonii liturgicznej przygotowującej do ŚDM</i> . Dyskusja.
I 2015	Publikacja sprawozdania z rekolekcji w „Anamnesis” 1 (2015) ¹¹
XI 2015	67. ZDSL, Liceń, Dom Pielgrzyma „Arka” – liturgia w czasie Świątowych Dni Młodzieży w 2016 roku w Krakowie: Ks. dr S. Mieszczak SCJ <i>Główne myśli centralnych celebracji ŚDM</i> ; dr W. Kosmowski <i>Posługa ceremoniarzy w innych celebracjach ŚDM</i> . Dyskusja.
IV 2016	Wydanie książeczki: <i>Posługa ceremoniarzy w celebracjach ŚDM</i> ¹²
IV 2016	Rekolekcje dla ceremoniarzy, Kraków – formacja, budowanie wspólnoty, przekazanie materiałów ¹³ , dyskusja, obejrzenie miejsc katechez; utworzenie grupy na Facebooku „Ceremoniarze katechez”
XI 2016	68. ZDSL, Liceń, Dom Pielgrzyma „Arka” – dr W. Kosmowski <i>Doświadczenia przygotowania i celebrowania liturgii w czasie ŚDM w Krakowie pomocą w formacji ceremoniarzy</i> . Podsumowanie ¹⁴ .

Jak widać, w powyższym zestawieniu, najwięcej uwagi poświęcono funkcji ceremoniarza zgromadzenia liturgicznego. Harmonogram działań duszpasterskich przedstawiał się następująco:

¹¹ W. KOSMOWSKI, *Oaza Jedności Diakonii Liturgicznej Ruchu Światło-Życie: przygotowania do Świątowych Dni Młodych w Krakowie 2016*, „Anamnesis” 80 (2015), nr 1, s. 64–75; wersja on-line: <https://opoka.org.pl/biblioteka/T/TA/TAL/kkbids/anamnesis080.pdf> (27.04.2018).

¹² ZESPÓŁ DO SPRAW LITURGII w KOMITECIE ŚDM, *Posługa ceremoniarzy w celebracjach ŚDM*, [Kraków 2016].

¹³ <https://www.dropbox.com/sh/17gxoeqi84o03uz/AACTfdhEf4NCLDjLtuEkZBSAa?dl=0> (27.04.2018).

¹⁴ Sprawozdanie z tego spotkania: „Anamnesis” 88 (2017), nr 1, s. 97–99; <https://opoka.org.pl/biblioteka/T/TA/TAL/kkbids/anamnesis088.pdf> (27.04.2018).

Tab. 3. Harmonogram działań duszpasterskich przed ŚDM 2016 r. w Krakowie¹⁵

XI–XII 2014	<ul style="list-style-type: none"> • przedstawienie problemu przygotowania liturgii w kontekście ŚDM – 66. Zebranie Duszpasterzy Służby Liturgicznej, Licheń 2014, • budzenie gorliwości: wolontariuszy – także w aspekcie służby liturgicznej – oraz osób już włączonych do grona służby liturgicznej do posługi także w czasie ŚDM, • konsultacje w diecezjach (w razie konieczności także na wyższym albo niższym szczeblu), • określenie potrzeb formacji na danym terenie, • wskazanie terminów i rodzajów rekolekcji i kursów w 2015 r. • włączenie tych planów w cykl przygotowań służby liturgicznej w diecezjach
2015	<ul style="list-style-type: none"> • rekolekcje i kursy formacyjne uwzględniające formowanie zespołów liturgicznych dla potrzeb ŚDM, • przygotowanie praktycznych materiałów dla ceremoniarzy i innych posługujących, • odpowiedzi na pytania, np. w jaki sposób pogłębić rozumienie i przeżywanie tajemnicy Bożego miłosierdzia w liturgii, • wypróbowywanie materiałów i nauka stosowania określonych w nich zasad
2015/2016	<ul style="list-style-type: none"> • rekolekcje dla odpowiedzialnych (ceremoniarzy, animatorów liturgicznych) w Krakowie – po jednym przedstawicielu z każdego zespołu, • ustalenie zasad współpracy z innymi grupami osób zaangażowanych w przygotowania (wolontariusze, służba liturgiczna z innych krajów), • błogosławieństwo odpowiedzialnych i zespołów liturgicznych przez biskupów
2016	<p>Zima i wiosna:</p> <ul style="list-style-type: none"> • rekolekcje dla różnych grup posługujących, np. nadzwyczajnych szafarzy Komunii św., ustanowionych lektorów, akolitów, rekolekcje dla kleryków, rekolekcje dla kapłanów odpowiedzialnych za miejsca celebracji <p>7–14 dni przed przyjazdem młodzieży na ŚDM:</p> <ul style="list-style-type: none"> • forum liturgiczne dla chętnych (z Polski i z innych krajów) <p>Na 1 dzień przed rozpoczęciem:</p> <ul style="list-style-type: none"> • spotkanie posługujących, modlitwa, ostatnie ustalenia.

Przygotowanie do liturgii można podzielić na: dalsze, bliższe i bezpośrednie. Pierwsze z nich trwa na długo przed ŚDM. Wszystkie bowiem te działania, które są już podejmowane na rzecz liturgii, przygotowują tych, którzy będą posługiwać w czasie ŚDM. Są to zarówno kursy do pełnienia różnych funkcji, rekolekcje, jak i codzienna praca formacyjna w parafiach. Warto zatem w czasie tych spotkań mieć na względzie warunki ŚDM i w razie potrzeby dodać jakieś tematy związane

¹⁵ W. KOSMOWSKI, *Oaza Jedności...*, „Anamnesis” 80 (2015), nr 1, s. 68.

z całościową wizją przygotowania liturgii i z posługiwaniem w czasie większych zgromadzeń. Już na tym etapie należy dbać o poprawność i piękno znaków liturgicznych.

Również na tym etapie przygotowań, a właściwie w codziennej praktyce duszpasterskiej, postulowany byłby system otwarty, który polega na zachęcaniu wszystkich do przygotowywania liturgii i zapewnienie im formacji. Jego przeciwieństwem jest system zamknięty, czyli powierzenie wypełniania funkcji wąskiemu gronu „fachowców”. Jest to rozwiązanie wygodne i bezpieczne dla duszpasterzy: wiadomo, na kogo można liczyć, nikogo do niczego nie trzeba przygotowywać, bo służą ci, którzy potrafią to robić. Ma ono jednak negatywną stronę: nie zachęca innych do brania odpowiedzialności za liturgię, nie budzi gorliwości. Ponadto utrwala przekonanie, że liturgia (a ściślej: jej współtworzenie i wspólne przygotowywanie) jest dla wybranych.

Przygotowanie bliższe obejmuje to, co wiąże się z planowaniem celebrowania liturgii w konkretnych miejscach, z uwzględnieniem uczestników liturgii i warunków lokalnych. A zatem trzeba zestawić potrzeby duszpasterskie wynikające z tego, jaka grupa wiernych będzie w liturgii uczestniczyła i tym, co należy w związku z tym zapewnić w miejscu celebracji, a czym już dysponujemy. Trzeba zobaczyć, ile osób, z jakiej grupy językowej będzie w liturgii uczestniczyć, ilu jest w tej grupie kapłanów, diakonów, nadzwyczajnych szafarzy Komunii św., ilu jest posługujących i jakie funkcje mogą pełnić. Następnie należy przyjrzeć się temu, gdzie liturgia ma być sprawowana – jaka jest świątynia, jak należy ją do tych celebracji przygotować. Swoje uwagi powinni poczynić: proboszcz, zakrystian, ceremoniarz (jeśli takiej osoby nie było dotąd – należy ją ustanowić), osoby odpowiedzialne za śpiewy. Jeśli Msza św. ma odbyć się poza miejscem świętym – trzeba to miejsce przygotować, zapewniając wszystko, co potrzebne zarówno pod względem miejsca (OWMR 288–318), jak i niezbędnych przedmiotów w dostatecznej liczbie (OWMR 319–351).

Należy zwrócić szczególną uwagę na przygotowanie samego miejsca celebracji. Jeśli będzie to po prostu jakaś duża sala – trzeba będzie włożyć sporo wysiłku, aby nadać jej charakter sakralny. Należy zadbać nie tylko o odpowiednie ozdoby, ale przede wszystkim pamiętać o wyodrębnieniu i wyeksponowaniu trzech miejsc: ołtarza, ambony i miejsca przewodniczenia.

Przygotowanie bezpośrednie dotyczy już konkretnych celebracji. Wszyscy odpowiedzialni powinni się spotkać, by albo w jednej grupie, albo w poszczególnych grupach, skupiających osoby pełniące podobne funkcje, rozważyć teksty liturgiczne w formie kręgu liturgicznego oraz odbyć próbę w miejscu celebracji.

Pomocą do osiągnięcia celu przygotowań są dobre praktyki i narzędzia. Nie należą one do istoty liturgii, ale pomogą osiągnąć wszystko to, co opisano wyżej.

Mogą być one wdrażane dużo wcześniej przed ŚDM. Do dobrych praktyk należy duchowe i techniczne przygotowanie wszystkich posługujących przed każdą celebracją, a w grupie – przed bardziej uroczystą czy złożoną. Ponadto dobrą praktyką jest modlitwa – nie tylko ta wspólna, w zakrystii przed i po liturgii, ale także wzbudzenie intencji i modlitwa indywidualna. Ponadto wskazana jest formacja drogą mistagogiczną, czyli prowadzenie do pełnienia funkcji przez osoby bardziej doświadczone¹⁶. Kolejna dobra praktyka to rozstrzygnięcie wszystkich wątpliwości na podstawie dokumentów Kościoła (OWMR, CLPB), a nie tylko wspomnienie czyjeś nauczania, jakiejś lokalnej tradycji czy praktyki.

Narzędzia, które można wykorzystywać, w celu lepszego przygotowania liturgii, są liczne. Należą do nich m.in.: plany liturgii, schematy podziału funkcji liturgicznych, wzory graficzne opracowanych komentarzy liturgicznych, modlitwy wiernych, plan spotkania formacyjnego (krąg liturgiczny), plan próby służby liturgicznej¹⁷. Dzięki nim będzie możliwe porządkowanie i rozjaśnienie sposobu przygotowania liturgii, a także podkreślenie znaczenia piękna i prostoty celebracji.

Plan liturgii może być przygotowany przed każdą celebracją, zwłaszcza bardziej rozbudowaną. Trzeba w nim uwzględniać wszystkie te elementy, które zostały specjalnie wybrane czy dostosowane. Dokument ten powinien otrzymać główny celebrans, a także osoby, które pełnią kluczowe funkcje (np. związane ze śpiewem). Także w czasie próby należy omówić przebieg liturgii, by posługujący wiedzieli, kiedy i jak mają wykonywać swoje czynności.

Schematy podziału funkcji liturgicznych powinny być przygotowane przed każdą z celebracji i uwzględniać wszystkie osoby pełniące podczas niej posługi. Muszą być zatem rozbudowane. Najlepiej, gdy są imienne, ale w początkowym etapie przygotowań można tylko ogólnie wskazać, z jakiej grupy wiernych powinni pochodzić posługujący (np. ruch, duszpasterstwo, kraj).

W dziele przygotowania liturgii w czasie ŚDM pomocne były strony internetowe: <http://www.krakow2016.com>, która zawierała zakładkę „liturgia”¹⁸, a także oaza.pl/cdl, na której została opublikowana broszura dla ceremoniarzy w wersji elektronicznej¹⁹, pomoce i sugestie dotyczące ukształtowania liturgii. Ponadto

¹⁶ Jest to realizowane w formacji liturgicznej w ruchach odnowy Kościoła, np. Ruch Światło-Życie, Drodze Neokatechumenalnej.

¹⁷ Są one zamieszczone na stronie: <http://www.oaza.pl/cdl> w zakładce „Dla posługujących”.

¹⁸ Wersja archiwalna jest dostępna <http://archive.krakow2016.com/liturgia.html> (27.04.2018).

¹⁹ ZESPÓŁ DO SPRAW LITURGII W KOMITECIE ŚDM, *Posługa ceremoniarzy...* – wersja polska: http://www.oaza.pl/cdl/download/DLA%20POSLUGUJACYCH/WYD/SDM-Posluga_ceremoniarzy.pdf; wersja angielska: http://www.oaza.pl/cdl/download/DLA%20POSLUGUJACYCH/WYD/WYD-the_Ministry_of_the_Master_of_Ceremonies.pdf (27.04.2018).

Rys. 1. Nagłówek forum ceremoniarzy katechez

ceremoniarze mieli do dyspozycji zamknięte, moderowane forum na Facebooku „ŚDM 2016 Ceremoniarze Katechez”. Uczestniczyło w nim 50 osób: ceremoniarzy i kapłanów.

W Krakowie działał sekretariat liturgiczny, w którym można było zgłaszać gotowe zespoły do posługi w kościołach, w których były głoszone katechez.

Warto zauważyć, że kandydaci do zespołów liturgicznych są normalnymi zarejestrowanymi uczestnikami ŚDM – dobrze więc pytać o to, czy przyjadą osoby przygotowane i chętne do służby liturgicznej, np. uwzględnić to pytanie w formularzu rejestracji. Najlepiej, gdyby zespoły liturgiczne były zorganizowane już w swoich parafiach i diecezjach – tam mogą odbyć przygotowanie, a na miejscu włączyć się do pracy już jako zespół. Wskazane byłoby też zorganizowanie spotkań – zarówno w diecezjach (dla wszystkich ceremoniarzy odpowiedzialnych za przygotowanie liturgii w poszczególnych miejscach diecezji), jak i centralnego spotkania (dla odpowiedzialnych za przygotowanie liturgii w diecezjach).

Wykaz przydatnych opracowań w różnych językach:

Opracowania dotyczące formacji posługujących w liturgii:

M. KWATERA, *The ministry of communion*, Collegeville, Minnesota 1983.

M. KWATERA, *The ministry of servers*, Collegeville, Minnesota 1982.

M.R. PRENDERGAST, S.E MYERS, T.M. MILINOVICH, *Pronunciation guide for the lectionary. A comprehensive resource for proclaimers of the Word*, Chicago 2010.

- A.J. NEVINS, *Called to Serve. A Guidebook for Altar Servers*, Huntington 2011.
- G. RZEŹWICKI, *Od kandydata przez stopnie ministranta, funkcję lektora i ceremoniarza do animatora. Wokół problemów formacji służby liturgicznej*, Tarnów 2018⁶.
- SECRETARIADO DE LA COMISIÓN EPISCOPAL DE LITURGIA. *El ministerio del lector. Directorio litúrgico-pastoral*, Madrid 2014.
- SECRETARIADO DE LA COMISIÓN EPISCOPAL DE LITURGIA. *El presidente de la celebración eucarística. Directorio litúrgico-pastoral*, Madrid 2004.

Opracowania na temat kształtowania celebracji

- P.J. ELLIOTT, *Ceremonies of the modern Roman rite. The Eucharist and The Liturgy of the Hours. A Manual for Clergy and All Involved in Liturgical Ministries*, San Francisco 2005.
- F. FERRARIS, *Animowanie celebracji liturgicznych*, tłum. P. Cembrowicz, Kraków 2002.
- K.J. MARTIN, *The Forgotten Instruction. The Roman Liturgy, Inculturation, and Legitimate Adaptations*, Chicago 2007.
- L.O. LUMMA, *Liturgie im Rhythmus des Tages. Eine kurze Einführung in Geschichte und Praxis des Stundengebets*, Regensburg 2011.

Media a liturgia

- F. JABŁOŃSKI, *Kamerzysta i fotograf w czasie liturgii*, Gniezno 2010².
- W. PRZYCZYNA (red.), *Msza św. w telewizji?*, Kraków 2006.

Przykładowe komentarze liturgiczne i modlitwa wiernych w różnych językach

- S.L. CARAM, J.A. MARTÍNEZ PUCHE. *Nueva oración de los Fields*, t. I: *Domingos, santoral, circunstancias e intenciones diversas*, Madrid [1999].
- H. STEFFENS, *Fürbitten und Texte zur Messfeier. Anregungen und Hilfen*, t. I: *Sonntage und Herrenfeste im Lesejahr A*, Paderborn 2002.
- Viviendo el Amor: Eucaristía. Pascua y tiempo ordinario (Ciclo B / del 8 de abril al 17 de junio de 2018)*, Avda de Pamplona 2018.

Prócz tego można korzystać z praktycznych broszur i prezentacji – do pobrania przez Internet²⁰.

²⁰ <http://www.oaza.pl/cdl/index.php/pl/dla-poslugujacych> (27.04.2018).

4. Wyniki ankiet ceremoniarzy

W celu monitorowania efektów posługi ceremoniarzy i szukania rozwiązań na przyszłość została stworzona ankieta przy pomocy narzędzia SurveyMonkey²¹. Zawierała ona zarówno pytania otwarte, jak i zamknięte. Wyniki tej ankiety są prezentowane niżej. Odpowiedziało na nią 26 ceremoniarzy oraz 11 innych posługujących, co stanowi niewielki odsetek osób, które posługiwały w czasie celebracji ŚDM. W przyszłości warto bardziej rozpropagować tę metodę badań i motywować uczestników do przesyłania odpowiedzi. W ten sposób bowiem można zdynamizować sposób przygotowań i bardziej dostosować je do potrzeb.

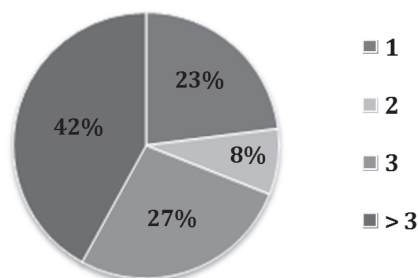
Nie wszyscy ankietowani odpowiedzieli na pytania dotyczące danych demograficznych. Charakterystyka demograficzna grona 16 ceremoniarzy (tytuł podało te informacje) jest następująca. Wszyscy byli mężczyznami. Połowa z nich była w wieku do 20 lat, 44% w wieku 21–30 lat i 6% 31–40 lat. Czas służenia na liturgii do 3 lat wykazało 2 z nich (12%), od 4 do 6 lat – 3 (19%), 7–10 – 44% i 11–20 – 25%. Większość (81%) respondentów należy do jakiegoś ruchu, stowarzyszenia – przede wszystkim jest to Ruch Światło-Życie, pozostałe dwie wspólnoty to Liturgiczna Służba Ołtarza i Młodzież Franciszkańska Tau (po 1 osobie).

Ceremoniarze byli na ogół aktywni, w większości pełnili funkcje w więcej niż 3 celebracjach. Najczęściej pełnili funkcje głównego ceremoniarza – 81% oraz pomocy zakrystianowi (logistyka) – 61%. Wśród innych odpowiedzi są następujące: ceremoniarze strony słowa Bożego, darów, prezbiterium (wskazywanie miejsc kapłanom), modlitwy wiernych, komentarza liturgicznego, procesji z darami, służby ładu. Ponadto: organizacja zakrystii w miejscu katechezy, konsultacje, instrukcje przed liturgią, pomoc w zdobyciu potrzebnych przedmiotów i szat liturgicznych, posługa przy mszale (w obcym języku). Liczba osób, które brały udział w przygotowaniu całej liturgii, najczęściej wahała się od 6 do 10. Zgromadzenia liturgiczne najczęściej liczyły od 1001 do 10 000 osób.

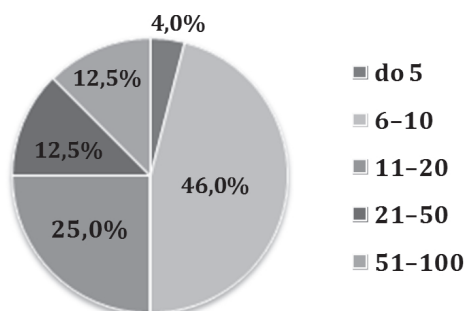
Opracowania, z których najczęściej korzystali ceremoniarze przygotowujący liturgię to: *Ogólne wprowadzenie do Mszału rzymskiego* (bardzo przydatne albo średnio przydatne w 75%), *Wprowadzenie do lekcjonarza mszalnego* (26%), *Ceremoniał liturgicznej posługi biskupów* (44%) oraz opracowania *Posługa ceremoniarzy w celebracjach ŚDM* (29%). Wskazano także na przydatność rozdziału o przy-

²¹ Narzędzie do tworzenia ankiet: <https://www.surveymonkey.com> (27.04.2018); ankieta dotycząca ŚDM 2016: https://www.surveymonkey.com/r/Preview/?sm=sDJ3Wr1Ca4n7fOuOXiy3QMZ-d4B_2Bj_2BBq6jnZliBkbKEQCe3H1KaQgmSTB4qT_2FjJcC (27.04.2018).

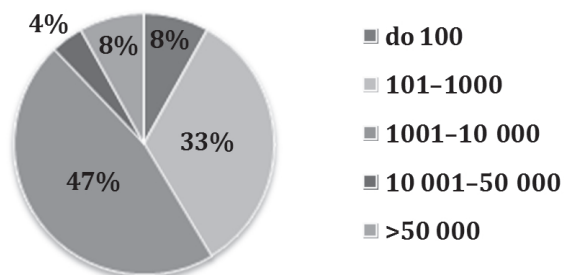
**Pełnienie funkcji ceremoniarza -
liczba celebracji**

**Przygotowanie całej liturgii -
liczba osób**

**Zgromadzenie liturgiczne -
liczba wiernych**

gotowaniu liturgii w podręczniku *Triduum Paschalne*²² oraz na znaczenie własnego doświadczenia, notatek proaktywnych – w przypadku przygotowywania liturgii w parku. Szczególną trudność stanowiło przygotowanie Mszy św. dla uczestników katechez w języku wietnamskim.

Przygotowanie liturgii obejmowało próbę w miejscu celebracji (76%), modlitwę przed liturgią (66%), próby w innym miejscu (29%), uzgodnienia z przedstawicielami mediów (29%), spotkanie w grupach w formie kręgu liturgicznego (24%). W przypadku, gdy nie było czasu na próbę przed liturgią („Msza 2 minuty po zakończeniu konferencji”) – wymagało to uzgodnienia posługujących przed celebracją. Podkreślano też rolę spotkań w gronie osób odpowiedzialnych, swoistej „wizji lokalnej”, a także przygotowania ksiąg liturgicznych w innych językach, np. francuskim i łacińskim.

Wśród trudności wymieniano przede wszystkim za mało osób chętnych do pełnienia funkcji liturgicznych (47%), trudności w porozumieniu z innymi odpowiedzialnymi (42%). Zdarzało się też za dużo osób chętnych do pełnienia funkcji (16%) oraz kłopoty z zakwaterowaniem lub dojazdem na miejsce celebracji (11%). Bolączką były też braki logistyczne, np. za mało naczyń liturgicznych. W tym punkcie ankiety pojawiły się szczególnie liczne komentarze. Można z nich wyodrębnić 3 zasadnicze problemy. W przypadku, gdy grupa uczestników była dobrze zorganizowana, nie widziano potrzeby pełnienia funkcji przez ceremoniarzy – starano się załatwić wszystko we własnym zakresie. Wówczas posługa polegała na „wychwytywaniu” potrzeb grupy w zakresie przygotowania liturgii, by im zaradzić. Stwarzało to szczególną okazję, by uczyć się z jednej strony nowych form przygotowania i celebrowania liturgii (zorganizowana grupa), a z drugiej – cierpliwego asystowania i dostosowania możliwości przygotowania Eucharystii do duchowych potrzeb uczestników (ceremoniarze). W niektórych sytuacjach pomoc ceremoniarzy była trudna, bo dominowało podejście, by „nie komplikować” i „byle szybciej”. Zdarzało się także, że organizatorzy katechezy nie wiedzieli, że jest wyznaczony ceremoniarz (choć były wcześniej przygotowane listy polecające), ewentualnie nie wykorzystano dobrze czasu przed ŚDM i pewne ustalenia trzeba było czynić w ostatniej chwili. Wymagało to pracochłonnego zdobywania kontaktów i szukania porozumienia.

Wśród tych rzeczy, które były budujące, ceremoniarze wskazywali zdobywanie nowych doświadczeń i umiejętności, np. wzrost zaradności, komunikatywności – 95%, budowanie relacji z innymi posługującymi i pielęgnowanie dobrych nawyków – po 78%, podziękowania duszpasterzy – 74%, różne duchowe przeżycia,

²² I. KUCHARSKA, W. KOSMOWSKI, P. KULBACKI (red.), *Triduum Paschalne. Podręcznik dla duszpasterzy i dla służby liturgicznej*, Kraków 2015³, s. 136–143.

np. pogłębienie osobistej modlitwy, relacji z Bogiem – 47% oraz podziękowania wiernych – 42%.

Wśród sugestii dla organizatorów kolejnych ŚDM dotyczących przygotowania liturgii uwagi były następujące. Większość respondentów nie miała uwag odnośnie do przygotowań przed ŚDM (76%). Jeśli chodzi o przygotowanie bliższe (np. próba przed celebracją, przeprowadzenie kręgu liturgicznego), potrzebę zmiany wskazało 41% ceremoniarzy. Natomiast zmianę sposobu przygotowania bezpośrednio przed konkretną liturgią postulowało 50% respondentów (25% nie miało zdania, a kolejne 25% „nic by nie zmieniło”). Uwagi szczegółowe podkreślały wagę dobrej komunikacji przed celebracjami oraz potrzebę dostarczenia ceremoniarzom większej ilości danych dotyczących miejsc katechez. Lepsza komunikacja powinna być między organizatorami ŚDM, gospodarzami miejsc celebracji a posługującymi. Ważne jest to, by docierać do poszczególnych grup odpowiednio wcześniej, by ukazywać minimalne standardy przygotowania liturgii, model tego przygotowania i konkretne odpowiedzialności.

5. Zakończenie i podsumowanie

Opisane wyżej doświadczenia mogą być wykorzystane w praktyce duszpasterskiej nie tylko przy każdym kolejnych Światowych Dniach Młodzieży, ale i w innych rozbudowanych celebracjach, zwłaszcza o zasięgu diecezjalnym lub szerszym.

Mogą być także inspiracją do pogłębionego prowadzenia przygotowania do pełnienia funkcji ceremoniarza zgromadzenia liturgicznego. Jej wyniki mogą też pomóc w kształtowaniu formacji permanentnej czy też spotkań ceremoniarzy o zasięgu ogólnopolskim. Przeprowadzenie przed ŚDM rekolekcji w formie dnia skupienia dla ceremoniarzy posługujących w kościołach ułatwiło formację tych, którzy pomogli w kształtowaniu liturgii i inspirowaniu wiernych do czynnego, owocnego i pełnego w niej uczestnictwa. Wydaje się, że takie ogólnopolskie spotkania ceremoniarzy powinny wejść na stałe do praktyki duszpasterskiej.

Bibliografia

- BAĆ T., KOSMOWSKI W. (red.), *Katechizm służby liturgicznej*, Katowice 2012.
BARTNIK C., *Dogmatyka katolicka*, t. II, Lublin 2012, s. 636–638.
CARAM S.L., MARTÍNEZ PUCHE J.A., *Nueva oración de los Fields*, t. I: *Domingos, santoral, circunstancias e intenciones diversas*, Madrid [1999].

Ceremoniał liturgicznej posługi biskupów. Odnowiony zgodnie z postanowieniem świętego Soboru Watykańskiego II, wydany z upoważnienia papieża Jana Pawła II, dostosowany do zwyczajów diecezji polskich, wydanie wzorcowe, Katowice 2013.

KOSMOWSKI W., *Oaza Jedności Diakonii Liturgicznej Ruchu Światło-Życie: przygotowania do Światowych Dni Młodych w Krakowie 2016*, „Anamnesis” 80 (2015), nr 1, s. 64–75; <https://opoka.org.pl/biblioteka/T/TA/TAL/kkbids/anamnesis080.pdf> (27.04.2018).

Ogólne wprowadzenie do Mszału rzymskiego z trzeciego wydania Mszału Rzymskiego. Rzym 2002, Poznań 2004.

SECRETARIADO DE LA COMISIÓN EPISCOPAL DE LITURGIA. *El ministerio del lector. Directorio litúrgico-pastoral*, Madrid 2014.

SECRETARIADO DE LA COMISIÓN EPISCOPAL DE LITURGIA. *El presidente de la celebración eucarística. Directorio litúrgico-pastoral*, Madrid 2004.

SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Konstytucja o liturgii świętej*, „Sacrosanctum Concilium”, 1963.

ZESPÓŁ DO SPRAW LITURGII W KOMITECIE ŚDM, *Posługa ceremoniarzy w celebracjach ŚDM*, [Kraków 2016]; wersja polska: http://www.oaza.pl/cdl/download/DLA%20POSLUGUJACYCH/WYD/SDM-Posluga_ceremoniarzy.pdf; wersja angielska: http://www.oaza.pl/cdl/download/DLA%20POSLUGUJACYCH/WYD/WYD-the_Ministry_of_the_Master_of_Ceremonies.pdf (27.04.2018).

**Formation and ministry of masters of ceremonies
serving in other than the main celebrations
of World Youth Day. Polish experience**

Abstract

World Youth Day is an important spiritual event. Pastoral care should be given to the participation in the liturgy, especially the Holy Mass, not only the main celebrations. One should not be limited in the pursuit of correctness, i.e. compliance with liturgical norms. The point is to show that the Eucharist is the source and summit of Christian life, to achieve active, conscious, fruitful and full participation.

Particular care should be given to the formation of masters of ceremonies, who care for the beauty and order of celebrations to gain the greatest possible spiritual benefit of the faithful. Such tasks require the coordination and cooperation of those responsible for various aspects of celebrating the Eucharist.

In Poland, the regular formation of masters of ceremonies and liturgical animators is conducted by the Light-Life Movement and in dioceses. Polish preparations for WYD included intellectual reflection, retreats for masters of ceremonies and developing various materials. The summary of these experiences may help in the liturgical preparations for subsequent meetings of this type and other celebrations with a large participation of the faithful.

Keywords: masters of ceremonies; World Youth Day; preparation of the liturgy.

Streszczenie

Światowe Dni Młodzieży stanowią ważne wydarzenie duchowe w życiu uczestników. Szczególną troskę duszpasterską powinien budzić udział w liturgii, zwłaszcza Mszy św., nie tylko głównych celebracji. Nie należy ograniczać się w dążeniu do poprawności, tj. zgodności z przepisami liturgicznymi. Chodzi o to, by pokazać, że Eucharystia jest źródłem i szczytem życia chrześcijańskiego, by osiągnąć czynny, świadomy, owocny i pełny w niej udział.

Szczególną troską należy otoczyć formację ceremoniarzy, którzy będą dbali o piękno i porządek celebracji w celu osiągnięcia możliwie największego pożytku duchowego wiernych. Takie zadania wymagają koordynacji i współpracy osób odpowiedzialnych za różne aspekty celebrowania Eucharystii.

W Polsce regularna formacja ceremoniarzy, a także animatorów liturgicznych jest prowadzona w Ruchu Światło-Życie oraz w poszczególnych diecezjach. Polskie przygotowania do ŚDM obejmowały intelektualną refleksję, rekolekcje dla ceremoniarzy i opracowanie różnych materiałów. Podsumowanie tych doświadczeń może pomóc w liturgicznych przygotowaniach do kolejnych tego typu spotkań, a także innych celebracji z licznym udziałem wiernych.

Słowa kluczowe: ceremoniarze; Światowe Dni Młodzieży; przygotowanie liturgii.

WOJCIECH KOSMOWSKI – dr n. teologicznych w zakresie teologii pastoralnej, dr n. medycznych w zakresie medycyny. Członek Ruchu Światło-Życie od 1984 r., Członek Centralnej Diakonii Liturgicznej Ruchu Światło-Życie od 1992 r. Autor około 100 artykułów popularyzujących liturgię m.in. w czasopismach: „Oaza”, „Wieczernik” i wielu opracowań z zakresu liturgiki. Na co dzień lekarz psychiatra; E-mail: kosmowskiwojciech@gmail.com.